

Dwing de ander niet door het stof te gaan

Vervolg **Formatie** van pagina 9

Op maandag 24 september liggen de hoofdlijnen van het regeerakkoord vast, de volgende dag beslissen VVD en PvdA al wie welk ministerie krijgt. Zelfs de namen van de ministers zijn grotendeels bekend. Alles wat daarna komt is bijschaven.

De keuken van Loek Hermans

Daags na de verkiezingen, donderdag 13 september, zien oplettende Hagenaars Rutte zich naar het pied-à-terre van Loek Hermans laten rijden, nabij het Lange Voorhout. Hij heeft de sleutel meegekregen. Samsom zit al in zijn auto te wachten. Rutte grapt: „Heb je die das nou nog om? Doe jij hem nooit meer af?”

De twee winnaars zullen de uren daarna aan de keukentafel doorbrengen, blijkjes drank op tafel.

Op het Binnenhof is aan het begin van diezelfde avond Henk Kamp, bestuurlijk routinier van de VVD, begonnen als ‘verkenner’. De Tweede Kamer heeft hem op verzoek van Rutte aangesteld om de mogelijkheden van nieuwe coalities te wegen. Hij zal na vijf dagen formele gesprekken een samenwerking van VVD en PvdA adviseren.

Maar aan de keukentafel van Loek Hermans lopen Rutte en Samsom ver voor Kamp uit. Daar ontstaat een vertrouwen dat cruciaal zal blijken voor de formatie. Ze zeggen elkaar al snel dat ze tot grote risico’s bereid zijn. Ze zullen hun achterbannen trotseren. Geen kleurloze compromissen, doorpakken zullen ze, en grote hervormingen doorvoeren die in coalitieland tot nu toe te pijnlijk waren: de zorg, de woningmarkt en de arbeidsmarkt.

Al de avond erna, Kamp heeft er zijn eerste werkdag als verkenner op zitten, lopen Samsom en Dijsselbloem naar het Torentje van Rutte. Om rondlopende journalisten te omzeilen maken ze gebruik van het labrynt van gangen op het Binnenhof: de route binnendoor via de Eerste Kamer. In een vergaderruimte onder de kamer van de premier ontmoeten ze Rutte en Blok.

Daar vertellen Rutte en Samsom hun secondanten over de grootse stappen die ze die avond ervoor hebben gezet. Ook nu houden ze het tempo erin: ze maken alvast werkafspraken voor de onderhandelingen—hoevel de informateurs, Kamp en Wouter Bos, pas een week later officieel aan de slag zullen gaan.

De dinsdag daarop zitten de vier weer in het Torentje. In de anderhalf uur dat het gesprek duurt stellen ze de belangrijkste ‘bouwblokken’ van het regeerakkoord samen. De PvdA kan leven met bezuinigingen van 16 miljard euro als dit de verschillen tussen hoge en lage inkomens verkleint. Als de VVD de hypotheekrenteaftrek loslaat, beweegt de PvdA op de arbeidsmarkt. En in ruil voor een eenmalig ‘kinderpardon’ krijgt de VVD een vurig gewenste verharding van het migratiebeleid.

Diner in het Catshuis

De vrijdag erna, 21 september, beginnen Bos en Kamp als informateurs. Diezelfde avond heeft het demissionaire kabinet in het Catshuis een afscheidsdiner. Gaandeweg de avond komt er verontrustend nieuws uit

Rutte ontvangt kandidaat-ministers: Asscher (PvdA, Sociale Zaken)

Jeanine Hennis-Plasschaert (VVD): Defensie

Ploumen (PvdA): Buitenlandse Handel, Ontwikkelingssamenwerking

Haren. Een onhandige uitnodiging op Facebook loopt uit op een manifestatie van vernielzucht en agressie. Vertrekkende bewindslieden zien op tv hoe hun land op genante wijze wereldnieuws wordt.

De toezegging aan de PvdA over het kinderpardon heeft eerder die week indirect de openbaarheid gehaald, als Arie Slob (ChristenUnie) de zaak in de Kamer aan de orde stelt.

Demissionair minister van Immigratie Gerd Leers (CDA) heeft er de pest over in. Hij wijt zijn gedaalde populariteit aan de onwrikbare houding die de VVD inzake het kinderpardon innam ten tijde van Mauro. Leers laat weten: als het zo moet, stop ik er meteen mee.

Geen zorgen Gerd, zegt Rutte toe, je erfenis zal ook door de PvdA gerespecteerd worden. En Fred Teeven, de staatssecretaris van Justitie, zal de portefeuille op zich nemen om de harde lijn inzake immigratie en asiel in tact te laten. Zo weet de premier dit brandjetje te blussen.

Er ontstaan later meer spannende met vertrekkende CDA’ers. In de Stadhouderskamer komt het bericht door dat vicepremier Verhagen zich

Stef Blok (VVD): Wonen en Rijksdienst

Henk Kamp (VVD): Economische Zaken

Edith Schippers (VVD): Volksgezondheid

trekt dat onderwerp moet uitwerken, volgens de ‘80/20 regel’. Dit is een idee van Dijsselbloem: 80 procent van elke tekst mag eigen ideeën bevatten, 20 procent die van de andere partij. Zo dwing je de tegenpolen over elkaars wensen na te denken. En er is nog een regel: dwing de andere partij niet door het stof te gaan. Als dat onvermijdelijk blijkt, geef de ander er dan iets moois voor terug. Zo krijgt de de VVD een verlaging van het hoogste belastingtarief in ruil voor de hypotheekrenteaftrek.

Bos introduceert meer gewoonten uit de consultancy. Hij laat een beamer met een laptop installeren, zodat teksten waarover ze onderhandelen uitvergroot op een scherm verschijnen. Hij brengt een whiteboard mee waarop de onderhandelaars kunnen tekenen. Het zijn hulpmiddelen die mede het hoge tempo van de onderhandelingen verklaren. Tot en met de vorige formatie waren informateurs, mensen als Lubbers en Tjeenk Wilink, mannen van papier. Gemaakte afspraken zagen onderhandelaars pas de volgende dag op schrift terug, wat meestal tot extra onderhandelen

‘Mark, kan jij een grafiekje tekenen?’

Zelfs de beslissing over de zorgpremies, waarover deze week in de VVD zoveel onrust ontstaat, wordt in een paar seconden genomen.

Op de kaartjes van Bos komt de keuze hierop neer: geen stelselwijziging in de zorg of inkomensafhankelijke premie? Rutte mag als eerste kiezen. Hij hoeft niet na te denken: geen stelselwijziging. Voor Samsom

stof te gaan

Jet Bussemaker (PvdA): Onderwijs

Ivo Opstelten (VVD): Veiligheid en Justitie

Melanie Schultz van Haegen (VVD): Infrastructuur en Milieu

is het daarna simpel. De premie voor de zorgverzekering, een voorstel dat de PvdA al jaren doet, wordt voortaan afhankelijk van het inkomen.

De snelle keuze van Rutte is niet vreemd. De PvdA heeft een voorstel dat neerkomt op het vergaand terugdringen van de marktwerking via een nieuw stelsel. De VVD voelt daar niets voor. Maar de PvdA heeft er, in concurrentie met de SP, in de campagne een groot punt van gemaakt.

Het nieuwe principe van premies afhankelijk van het gezinsinkomen wordt daarna doorgerekend op het ministerie van Sociale Zaken. De cijfers komen op tafel. Rutte en Blok accepteren ze. In het systeem van de informateurs, 80/20, werken de VVD-onderhandelaars trouw mee aan de uitwerking van dit PvdA-winstpunt. Ook Henk Kamp, die namens de informateurs de inkomensverdeling voor zijn rekening neemt, denkt actief mee om de PvdA op dit punt tegemoet te komen.

Als halverwege de formatie het moment rijp is om alle beleidsmaatregelen op hun inkomenseffecten te laten door rekenen past Bos opnieuw de tactiek van de omgekeerde logica

Is er nog plek voor Blok?

Als Bos klaar is met zijn kaartenspel behandelen ze dinsdag 25 september de ministersposten. Het uitgangspunt is: elke partij zes ministers. Beide leiders leggen meteen ook namen van kandidaten op tafel.

Haagse logica lost daarna de meeste dilemma’s op. Nu de VVD de premier levert, krijgt de PvdA automatisch Financiën (Jeroen Dijsselbloem). Nu PvdA-vicepremier Lode- wijk Asscher Sociale Zaken wil (hij heeft eerder Financiën afgewezen), krijgt de VVD Zorg. Zo bepaalt de

Jeroen Dijsselbloem (PvdA): Financiën

Ronald Plasterk (PvdA): Binnenlandse Zaken

Frans Timmermans (PvdA): Buitenlandse Zaken Foto's ANP

keuze van de ene partij automatisch de uitkomst voor de andere.

Maar ze kunnen de puzzel niet afmaken. De PvdA wil Buitenlandse Zaken (Frans Timmermans) en het nieuwe ministerschap van Handel en Ontwikkelingssamenwerking (Lilliane Ploumen). Dit houdt in dat de VVD Defensie zou moeten nemen. Maar de VVD wil Defensie niet.

Bovendien bevat het lijstje dat Rutte inbrengt een raadsel. Hij heeft een ministerspost te weinig. Rutte, Kamp, Ivo Opstelten, Edith Schippers Kamerlid Jeannine Hennis-Plasschaert en Melanie Schultz van Haegen hebben allen een plekje.

Maar voor Stef Blok, die nota bene aan tafel zit, is nog geen ministerspost beschikbaar.

En dat terwijl Blok er nooit een geheim van heeft gemaakt dat zijn fractievoorzitterschap van de afgelopen twee jaar een offer was om bij een volgende gelegenheid minister te worden. Er komt bij dat het ministerschap dat hij in 2010 ambieerde, Sociale Zaken, naar Kamp is gegaan.

Terwijl dezelfde Kamp nu, omdat Asscher Sociale Zaken gaat doen, kandidaat voor Economische Zaken is;

het ministerie waarvoor ook Blok belangstelling lijkt te hebben.

Tafelgenoten begrijpen dat het lijstje van Rutte maar op één manier beantwoord kan worden: de pijn verzwijgen.

De knoop wordt ten slotte ontward door, tegen de intuïtie van de VVD in, een dertiende ministerschap uit te vinden. Over het moment waarop die keuze valt, lopen lezingen van hoofdrolspelers niet parallel. In elk geval kunnen beide partijen zich erin vinden dat, wanneer de VVD toch Defensie neemt, de zwaarverdeling in portefeuilles onevenwichtig is: de PvdA heeft veel zware posten. Daarom is het billijk, zeggen ze bij de PvdA, dat de VVD een extra ministerschap krijgt. Zo ontstaat Wonen en Rijksdienst, onder te brengen bij Binnenlandse Zaken, en zo wordt Stef Blok toch minister.

Vrijdag 26 oktober is alles af. Anderhalve maand na de eerste sms’jes op verkiezingsnacht zijn Rutte en Samsom klaar. De teksten zijn geschreven, de berekeningen gemaakt, de presentatie is voorbereid. Het zal een van de snelste formaties ooit zijn.

Op zondagavond bellen ze. Samsom is in Amsterdam, Rutte in Den Haag. „Doen we het?”

heid surrealistische vormen aan. Zoals rond een van dé hoofdpindosi- siers in Den Haag, de JSF. De VVD ij- vert al jaren voor aanschaf, de PvdA is al jaren tegen. Als de onderhande- laars zich buigen over cijfers van De- fensie ontstaat ergernis. Waarom kan het departement nou niet duidelijk aangeven hoeveel dat ding zal kos- ten? Zoals een van de onderhande- laars zegt: „Je gooit er kerosine in, en er rennen wat mensen omheen die het onderhoud plegen.”

Ze hebben het gevoel dat CDA-mi- nister Hillen (Defensie) de formatie wil frustreren. Rutte krijgt er genoeg van, hij gooit zijn handen in de lucht: „Weet je? Laat ook maar, ik hoef dat ding niet!” Zijn partijgenoot Blok veert op: dat is nou ook weer niet de bedoeling. Aan de onderhandelings- tafel vertelt Samsom dat hij bij de voorbereiding van het gesprek pre- cies het tegenovergestelde tegen zijn eigen team zei: „Ik wil ervan af, sode- mieter maar op, we kopen hem ge- woon.” Het mag niet van Dijssel- bloem.

Dit past bij de rolverdeling die uit hun karakters voortvloeit: de leiders stuiteren van energie en daden- drang. Hun secondanten roepen ze nuchter tot de orde.

Overigens sneuvelt bij het JSF- dossier het voornemen om ‘geen gif- vaten in zee te dumpen die na twee jaar weer op het strand aanspoelen’. De nieuwe coalitie komt niet verder dan het aanvragen van wéér een nieuw onderzoek: sommige dingen kan je gewoon niet oplossen.

Bruggen keihard aanpakken

Het einde is in zicht, het wordt tijd na te denken over een motto. Niet mak- kelijk, met twee zo verschillend den- kende partijen.

Henk Kamp werpt op iets met bruggen te doen. Samsom vindt het mooi. De afgelopen jaren heeft de PvdA-leider het in zijn praatjes op partijavonden vaak gehad over brug- gen bouwen tussen groepen.

Maar dat ‘bouwen’ vindt Blok on- gelukkig. Binnen het onderhande- lingsteam van de PvdA maakt ie- mand de grap om er dan maar ‘Brug- gen keihard aanpakken’ van te ma- ken. Uiteindelijk wordt het *Bruggen Slaan*. Henk Brons, hoofd van de Rijksvoorzichtingsdienst, krijgt de opdracht iets moois te bedenken voor de presentatie van het akkoord. Hij laat een doek maken met daarop de Amsterdamse Uylanderbrug. Tegen die achtergrond zullen Rutte en Samsom hun verhaal doen.

Samsom zet zich aan het voor- woord van het regeerakkoord. Hij heeft zich, geïnspireerd door de werkwijze van de afgelopen weken, voorgenomen nu gewoon eens op te schrijven hoe het echt zit.

Hij benadrukt hoe verschillend de partijen zijn, dat niks zeker is, het land politici nodig heeft die eerlijk en moedig zijn. Het wordt een ron- kende tekst.

Als hij het aan de zes voorlegt rea- geert Rutte: „Echt een Samsom-ver- haal, maar ik vind het eigenlijk wel goed.” De anderen zijn minder enthousiast. Dit is iets te hoogdravend. Blok zegt tot algemene hilariteit: „Ik ben meer van: het land moet nou een- maal worden geregeerd, hier zijn de spreadsheets.”

Er mogen best wat bijvoeglijke naamwoorden uit, vindt ook Dijssel- bloem. Wouter Bos neemt het op zich er wat ‘meer VVD’ in te schrijven.

Vrijdag 26 oktober is alles af. An- derhalve maand na de eerste sms’jes op verkiezingsnacht zijn Rutte en Samsom klaar. De teksten zijn ge- schreven, de berekeningen gemaakt, de presentatie is voorbereid. Het zal een van de snelste formaties ooit zijn. Op zondagavond bellen ze. Samsom is in Amsterdam, Rutte in Den Haag. „Doen we het?”